

## Język polski

### Kl. 1 LO P

Temat: **Z jakim przesłaniem przybyła matka do mistrza z Czarnolasu? "Tren XIX"**  
**Jana Kochanowskiego.**

Przeczytaj treść *Trenu XIX* J. Kochanowskiego i informacje na temat utworu, a następnie wykonaj ćwiczenia.

#### 1. Treść utworu.

**Jan Kochanowski**

**Treny**

**Tren XIX albo Sen**[\[1\]](#)

[1](#) Żałość moja długo w noc oczu mi nie dała  
Zamknąć i zemdlonego[\[2\]](#) upokoić[\[3\]](#) ciała.  
Ledwie mię na godzinę przed świtanim[\[4\]](#) swemi  
Sen leniwy[\[5\]](#) obłąpił skrzydły czarnawemi[\[6\]](#).  
[5](#) Na ten czas sie matka właśnie[\[7\]](#) ukazała,  
A na rękę Orszulę moję wdzięczna[\[8\]](#) miała,  
Jaka[\[9\]](#) więc po paciorek do mnie przychodziła[\[10\]](#),  
Skoro z swego posłania rano sie ruszyła.  
Gieźleczeko białe na niej, włoski pokręcone,  
[10](#) Twarz rumiana, a oczy ku śmiechu skłoniłone[\[11\]](#).  
Patrzę, co dalej będzie, aż matka tak rzecze:  
«Spisz, Janie, czy cię żałość twoja zwykła piecze?»  
Zatymem ciężko westchnął i tak mi sie zdało,  
Żem sie ocknął; a ona, pomilczawszy mało[\[12\]](#),  
[15](#) Znowu mówić poczęła: «Twój nieutólony[\[13\]](#)  
Płacz, synu mój, przywiódł mię w te tu wasze strony  
Z krain barzo dalekich, a łzy gorzkie twoje  
Przeszły[\[14\]](#) aż i umarłych tajemne pokoje.  
Przyniosłam ci na rękę wdzięczną dziewczkę twoję,  
[20](#) Abyś ją mógł oglądać jeszcze, a tę swoję  
Serdeczną żałość ujął[\[15\]](#), która tak ujmuje  
Sił twoich i tak zdrowie nieznacznie[\[16\]](#) tve psuje,  
Jako ogień suchy knot[\[17\]](#) obraca w perzyny[\[18\]](#),

Darmo nie upuszczając namniejszej godziny[19].

25 Czyli nas już umarłe macie za stracone

I którym już na wieki słońce jest zgaszone?

A my owszem[20] żywiemy żywot[21] tym ważniejszy[22],

Czym nad to grube ciało duch jest ślachtetniejszy.

Ziemia w ziemię się wraca, a duch z nieba dany

30 Miałby zginąć ani na miejsca swe[23] wezwany?

O to sie ty nie frasuj, a wierz niewątpliwie,

Że twoja namilejsza Orszuleczka żywie.

A tu więc takim ci sie kształtem[24] ukazała,

Jakoby sie śmiertelnym oczom poznać dała,

35 Ale między anioły i duchy wiecznemi

Jako wdzięczna jutrzienka świeci, a za swemi

Rodzicami sie modli[25], jako to umiała

Z wami będąc, choć jeszcze słów nie domawiała.

Jesliżec też stąd roście[26] żałość, że jej lata

40 Pierwej są przyłomione[27], niżli tego świata

Rozkoszy zażyć[28] mogła: o biedne i płone

Rozkoszy[29] wasze, które tak są usadzone[30],

Że w nich więcej frasunków i żałości więcej,

Czego ty doznać możesz sam z siebie napręcej.

45 Ucieszyłeś sie kiedy z dziewczki swej tak wiele,

Żeby pociecha twoja i ono wesele

Mogło porównać z twoim dzisiejszym kłopotem?

Nie rzeczesz tego, widzę. Także trzymaj[31] o tem,

Jakoś doznał, ani sie frasuj, że tak rana[32]

50 Twojej ze wszech namilszej dziewczce śmierć zesłana.

Nie od rozkoszyć poszła[33]; poszłać od trudności,

Od pracy[34], od frasunków, od złez, od żałości,

Czego świat ma tak wiele, że — by też[35] co było

W tym docześnym żywocie człowieczeństwu[36] miło —

55 Musi smak swój utracić prze wielkość przysady[37],

A przynamniej prze bojażń nieuchronnej zdrady[38].

Czegóż płaczem, prze Boga? Czegóż nie zażyła[39]?

Że sobie swym posagiem pana[40] nie kupiła?  
Że przegrozek[41] i cudzych fuków[42] nie słuchała?  
60 Że boleści w rodzeniu dziątek nie uznała[43]?  
Ani umie powiedzieć, czego jej troskliwa  
Matka doszła[44]: co z większym utrapieniem bywa,  
Czy je rodzić, czy je grześć[45]? Takieć pospolicie  
Przysmaki wasze, czym wy sobie świat słodzicie.  
65 W niebie szczere[46] rozkoszy, a do tego wieczne,  
Od wszelakiej przekazy[47] wolne i bezpieczne.  
Tu troski nie panują, tu pracy nie znają,  
Tu nieszczęście, tu miejsca przygody nie mają,  
Tu choroby nie najdzie, tu nie masz starości,  
70 Tu śmierć łzami karmiona nie ma już wolności.  
Żyjem wiek nieprzeżyty[48], wiecznej używamy  
Dobrej myśli[49], przyczyny wszystkich rzeczy znamy.  
Słońce nam zawždy[50] świeci, dzień nigdy nie schodzi[51]  
Ani za sobą nocy niewidomej[52] wodzi.  
75 Twórcę wszech rzeczy widziem[53] w Jego majestacie,  
Czego wy, w ciele będąc, prózno upatrzacie[54].  
Tu w czas obróć swe myśli, a chowaj się na te[55]  
Nieodmienne, synu mój, rozkoszy bogate.  
Doznałeś[56], co świat umie i jego kochanie,  
80 Lepiej na czym ważniejszym zasadź swe staranie.  
Dziewka twoja dobry los (możesz wierzyć) wzięła[57],  
A właśnie w swoich rzeczach[58] sobie tak poczęła,  
Jako gdy kto na morze nowo[59] się puściwszy,  
A tam niebezpieczeństwo wielkie obaczywszy,  
85 Woli nazad[60] do brzegu. Drudzy[61], co podali  
Żagle wiatrom, na ślepe skały[62] powpadali:  
Ten mrozem zwyciężony, ten od głodu zginął,  
Rzadki, co by do brzegu na desce przyplłynął.  
Śmierci zniknąć[63] nie mogła, by też dobrze była  
90 Onę dawną Sybillę[64] wiekiem swym przeżyła.  
To, co miało być potym, uprzedzić wołała:

Tymże mniej[65] tego świata niewczasów[66] doznała.  
Drugie[67] po swych namilszych rodzicach zostają  
I ciężkiego siroctwa[68] nędzne[69] doznawają.  
95 Wypchną drugą na męża leda jako[70] z domu,  
A majątność zostanie, sam to Bóg wie komu.  
Biorą drugie i gwałtem[71]; a biorą i swoi;  
Ale w hordach[72] część się wielka ich zostoi[73],  
Gdzie w niewoli pogańskiej i służbie sromotnej[74]  
100 Łzy swe piją, czekając śmierci wszystkokrotnej[75].  
Tego twej wdzięcznej dziewce bać się już nie trzeba,  
Która w swych młodych leciech[76] wzięta jest do nieba,  
Żadnych frasunków[77] tego świata nie doznawszy  
Ani grzechem dusze swej drogiej pomazawszy.  
105 Jej tedy rzeczy, synu (niemasz wątpliwości),  
Dobrze poszły, ani stąd używaj żalości[78].  
Swoje szkody tak szacuj i omyłki swoje,  
Abyś nie przepamiętał[79], że baczenie twoje  
I stateczność[80] jest droższa. W tę bądź przedsię panem[81],  
110 Jako się kolwiek czujesz w pociechy obranem[82].  
Człowiek, urodziwszy się, zasiadł w prawie takim[83],  
Że ma być jako celem[84] przygodom wszelakim.  
Z tego trudno się zdzierać[85]; pocznimy[86], co chcemy:  
Jesli po dobrej woli nie pójdziem, musi[e]my.  
115 A co wszytkich jednako ciśnie, nie wiem czemu  
Tobie ma być, synu mój, naciężej jednemu.  
Śmiertelna, jako i ty, twoja dziewczka była,  
Póki jej zamierzony kres[87] był, poty żyła.  
Krótko wprowadzie, ale w tym człowiek nic nie włada,  
120 A wyrzec[88] też, co lepiej, niełacno przypada[89].  
Skryte są Pańskie sądy; co się Jemu zdało[90],  
Nalepiej[91], żeby się też i nam podobało.  
Łzy w tej mierze niepłatne[92]; gdy raz dusza ciała  
Odbieży[93], prózno czekać, by się wrócić miała.  
125 Ale człowiek nie zda się praw szczęściu[94] w tej mierze,

Że szkody pospolicie tylko przed się bierze[95],  
A tego baczyć nie chce ani mieć w pamięci,  
Co mu też czasem padnie wedle jego chęci[96].  
Tać jest władza fortuny, mój namilszy synie[97],  
130 Że nie tak uskarżać się, kiedy nam co zginie,  
Jako dziękować trzeba, że wzdąm[98] co zostało,  
Bo to wszystko nieszczęście w ręku swoich[99] miało.  
A tak i ty, folgując[100] prawu powszechnemu,  
Zagródź drogę do serca upadkowi[101] swemu,  
A w to patrzaj[102], co uszło ręku złej przygody:  
Zyskiem człowiek zwać musi, w czym nie popadł[103] szkody.  
135 Na koniec, w co się on koszt i ona utrata,  
W co się praca i twoje obróciły lata,  
Któreś ty niemal wszystkie strawił nad księgami,  
140 Mało się bawiać świata tego zabawami[104]?  
Teraz by owoc zbierać[105] swojego szczepienia  
I ratować w zachwianiu mdłego przyrodzenia[106].  
Cieszyłeś przed tym insze w takiejże przygodzie:  
I będziesz w cudzej czulszy[107] niżli w swojej szkodzie?  
Teraz, Mistrzu, sam się lecz; czas doktor każdemu.  
Ale kto pospolitym torem[108] gardzi, temu  
145 Tak późnego[109] lekarstwa czekać nie przystoi:  
Rozumem ma uprzedzić, co insze czas goi[110].  
A czas co ma za fortel[111]? Dawniejsze świeżemi  
150 Przypadkami wybija[112], czasem weselszemi,  
Czaem też z tejsze miary[113], co człowiek z baczeniem[114]  
Pierwej, niż przyjdzie, widzi i takim myśleniem  
Przeszłych rzeczy nie wściąga[115], przyszłych upatruje  
I serce na oboję fortunę[116] gotuje.  
155 Tego się, synu, trzymaj, a ludzkie przygody  
Ludzkie noś[117]; jeden jest Pan smutku i nagrody[118]».   
Tu zniknęła. Jam się też ocknął[119]. Aczciem[120] prawie[121]  
Niepewien, jeslim przez sen słuchał czy na jawie.

Przypisy:

[1]

W przypisach gwiazdką oznaczono wyrazy, które są używane do dziś, ale których znaczenie w *Trenach* jest odmienne od znaczenia obecnego. [przypis edytorski]

[2]

*zemdlony*\* — osłabiony. [przypis redakcyjny]

[3]

*upokoić* — uspokoić. [przypis redakcyjny]

[4]

*świtanim* — świtaniem, świtem. [przypis redakcyjny]

[5]

*sen leniwy* — bożek snu, Hypnos, jest leniwy, bo zjawia się dopiero tuż przed świtem.

[przypis redakcyjny]

[6]

*czarnawemi* — czarniawymi. [przypis redakcyjny]

[7]

*własnie* — we własnej osobie. [przypis redakcyjny]

[8]

*wdzięczny*\* — miły, przyjemny. [przypis redakcyjny]

[9]

*jaka* — tu: taką, jaka. [przypis redakcyjny]

[10]

*paciorek*\* — zdrobnienie od „pacierz”, modlitwa (pochodzi od łac. *Pater noster* — Ojciec nasz); *po paciorek (...) przychodziła*: przychodziła wspólnie odmawiać modlitwę. [przypis redakcyjny]

[11]

*ku śmiechu skłonię* — skłonne do śmiechu. [przypis redakcyjny]

[12]

*mało* — zaledwie, trochę. [przypis redakcyjny]

[13]

*nieutólony* — nieutulony. [przypis redakcyjny]

[14]

*przeszły* — tu: przeniknęły. [przypis redakcyjny]

[15]

*ujął* — zmniejszył. [przypis redakcyjny]

[16]

*nieznacznie* — niezauważalnie, w sposób niedostrzegalny. [przypis redakcyjny]

[17]

*knot* — sznurek z konopi nasycony materiałem palnym. [przypis redakcyjny]

[18]

*perzyny* — popiół. [przypis redakcyjny]

[19]

*Darmo nie upuszczając namniejszej godziny* — pozwalając czasowi mijać bez rezultatu.

[przypis redakcyjny]

[20]

*owszem\** — przeciwnie, właśnie. [przypis redakcyjny]

[21]

*żywiemy żywot* — żyjemy życiem. [przypis redakcyjny]

[22]

*ważniejszy* — bardziej znaczący, bardziej wartościowy. [przypis redakcyjny]

[23]

*na miejsca swe* — do pierwotnego miejsca swego pobytu. [przypis redakcyjny]

[24]

*takim (...) kształtem* — w takim kształcie, w takiej postaci. [przypis redakcyjny]

[25]

*za swemi/ Rodzicami się modli* — modli się za swych rodziców. [przypis redakcyjny]

[26]

*rość* (tu forma 3 os. lp: roście) — rosnąć. [przypis redakcyjny]

[27]

*przyłomione* — złamane. [przypis redakcyjny]

[28]

*zażyć* — zakosztować. [przypis redakcyjny]

[29]

*rozkoszy* (B. lm) — rozkosze. [przypis redakcyjny]

[30]

*usadzone* — urządzone. [przypis redakcyjny]

[31]

*trzymać\** — sądzić. [przypis redakcyjny]

[\[32\]](#)

*rana\** — wczesna. [przypis redakcyjny]

[\[33\]](#)

*poszła* — odeszła. [przypis redakcyjny]

[\[34\]](#)

*pracej* — pracy. [przypis redakcyjny]

[\[35\]](#)

*by też\** — choćby nawet. [przypis redakcyjny]

[\[36\]](#)

*człowieczeństwo* — ludzka natura. [przypis redakcyjny]

[\[37\]](#)

*przysady* — czegoś gorszego, niedoskonałości. [przypis redakcyjny]

[\[38\]](#)

*zdrady\** — tu: zawodu. [przypis redakcyjny]

[\[39\]](#)

*zażyć* — zaznać, doznać, doświadczyć. [przypis redakcyjny]

[\[40\]](#)

*pana\** — tu: męża. [przypis redakcyjny]

[\[41\]](#)

*przegrozek* — grózb, pogrózek. [przypis redakcyjny]

[\[42\]](#)

*fuków* — pogrózek i łajań. [przypis redakcyjny]

[\[43\]](#)

*uznała\** — doznała. [przypis redakcyjny]

[\[44\]](#)

*czego (...) doszła* — o czym się przekonała. [przypis redakcyjny]

[\[45\]](#)

*grześć* — grzebać. [przypis redakcyjny]

[\[46\]](#)

*szczere* — prawdziwe. [przypis redakcyjny]

[\[47\]](#)

*przekazy\** — tego, co może zagrażać. [przypis redakcyjny]

[\[48\]](#)

*nieprzeżyty\** — wieczny, nieskończony. [przypis redakcyjny]



[49]

*dobrej myśli* — pogoda ducha, wewnętrzny spokój. [przypis redakcyjny]

[50]

*zawždy* — zawsze. [przypis redakcyjny]

[51]

*nie schodzi\** — nie zachodzi. [przypis redakcyjny]

[52]

*nocy niewidomej* — nocy, w czasie której nic się nie widzi. [przypis redakcyjny]

[53]

*widziem* (starop.; W. Im) — widzimy, oglądamy. [przypis redakcyjny]

[54]

*próżno upatrzacie* — na próżno szukacie i nie umiecie dojrzeć. [przypis redakcyjny]

[55]

*chowaj się na te* — oszczędzaj się dla tych. [przypis redakcyjny]

[56]

*doznałeś* — tu: poznałeś. [przypis redakcyjny]

[57]

*los (...) wzięła* — wziąć los oznacza los wynikający z losowania (jak w loterii czy grze w kości). [przypis redakcyjny]

[58]

*w swoich rzeczach* — w swoich sprawach. [przypis redakcyjny]

[59]

*nowo* — po raz pierwszy. [przypis redakcyjny]

[60]

*nazad* — z powrotem. [przypis redakcyjny]

[61]

*drudzy* — tu: niektórzy, inni. [przypis redakcyjny]

[62]

*ślepe skały* — skały, których nie widać. [przypis redakcyjny]

[63]

*zniknąć* — umknąć, uciec. [przypis redakcyjny]

[64]

*Sybilli* — prorokini z antycznych legend, miała żyć tysiąc lat. [przypis redakcyjny]

[65]

*tymże mniej* — i dlatego mniej. [przypis redakcyjny]

[\[66\]](#)

*niewczasów* — trudów. [przypis redakcyjny]

[\[67\]](#)

*drugie* — inne. [przypis redakcyjny]

[\[68\]](#)

*siroctwa* — sieroctwa. [przypis redakcyjny]

[\[69\]](#)

*nędzne* — nieszczęśliwe, nieszczęsne. [przypis redakcyjny]

[\[70\]](#)

*leda jako* — byle jak. [przypis redakcyjny]

[\[71\]](#)

*biorą (...) gwałtem* — porywają. [przypis redakcyjny]

[\[72\]](#)

*w hordach* — chodzi o hordy tatarskie, które porywały kobiety. [przypis redakcyjny]

[\[73\]](#)

*się (...) zostoi* — ostoi się, zostanie. [przypis redakcyjny]

[\[74\]](#)

*sromotnej* — haniebnej. [przypis redakcyjny]

[\[75\]](#)

*wszystkokrotnej* — wszystko uśmierzającej, wszystko skracającej, kładącej wszystkiemu kres.  
[przypis redakcyjny]

[\[76\]](#)

*leciech* — latach. [przypis redakcyjny]

[\[77\]](#)

*frasunków* — zmartwień. [przypis redakcyjny]

[\[78\]](#)

*ani stąd używaj żalości* — i nie martw się z tego powodu. [przypis redakcyjny]

[\[79\]](#)

*przepamiętał* — zapomniał. [przypis redakcyjny]

[\[80\]](#)

*stateczność* — rozważa, stałość, rozsądek. [przypis redakcyjny]

[\[81\]](#)

*W tę bądź przedsię panem* — w stateczności bądź właśnie bogaty, posiadaj ją w dostatecznym stopniu. [przypis redakcyjny]

[\[82\]](#)

*w pociechy obranem* — pozbawiony pociech. [przypis redakcyjny]

[\[83\]](#)

*zasiadł w prawie takim* — podlega takiemu prawu. [przypis redakcyjny]

[\[84\]](#)

*być jako celem* — być punktem, w który się strzela. [przypis redakcyjny]

[\[85\]](#)

*Z tego trudno sie zdierać* — od tego trudno się uchylić, wymówić. [przypis redakcyjny]

[\[86\]](#)

*poczniemy* — pocznijmy, zacznijmy. [przypis redakcyjny]

[\[87\]](#)

*zamierzony kres* — wyznaczony koniec drogi. [przypis redakcyjny]

[\[88\]](#)

*wyrzec\** — orzec. [przypis redakcyjny]

[\[89\]](#)

*przypada\** — przychodzi. [przypis redakcyjny]

[\[90\]](#)

*co sie Jemu zdało* — co On postanowił. [przypis redakcyjny]

[\[91\]](#)

*nalepiej* — najlepiej. [przypis redakcyjny]

[\[92\]](#)

*niepłatne\** — te, które nie popłacają, nieważne, nieprzydatne. [przypis redakcyjny]

[\[93\]](#)

*odbieży* — odbiegnie, odejdzie. [przypis redakcyjny]

[\[94\]](#)

*praw szczęściu* — sprawiedliwy wobec losu. [przypis redakcyjny]

[\[95\]](#)

*przed sie bierze* — bierze pod uwagę (por. współczesne „przedsiębrać”, „przedsiębiorca”).  
[przypis redakcyjny]

[\[96\]](#)

*padnie wedle jego chęci* — wypadnie po jego myśli. [przypis redakcyjny]

[\[97\]](#)

*synie* — synu. [przypis redakcyjny]

[\[98\]](#)

*wzdam* — jednak, przecież. [przypis redakcyjny]

[\[99\]](#)

*w ręku swoich* — w rękach swych. [przypis redakcyjny]

[\[100\]](#)

*folgując* — ulegając, poddając się. [przypis redakcyjny]

[\[101\]](#)

*upadkowi\** — zwątpieniu, rozpaczy. [przypis redakcyjny]

[\[102\]](#)

*w to patrzaj* — patrz na to. [przypis redakcyjny]

[\[103\]](#)

*nie popadł* — nie poniósł. [przypis redakcyjny]

[\[104\]](#)

*świata tego zabawami\** — zwykłymi sprawami tego świata. [przypis redakcyjny]

[\[105\]](#)

*Teraz by (...) zbierać* — teraz by trzeba zbierać. [przypis redakcyjny]

[\[106\]](#)

*ratować w zachwianiu mdłego przyrodzenia* — ratować słabą naturę ludzką (mdłe przyrodzenie) w czasie załamania (w zachwianiu). [przypis redakcyjny]

[\[107\]](#)

*czulszy* — bardziej wrażliwy, bardziej dbały. [przypis redakcyjny]

[\[108\]](#)

*pospolitym torem* — utartą drogą. [przypis redakcyjny]

[\[109\]](#)

*pozniego* — późnego. [przypis redakcyjny]

[\[110\]](#)

*co insze czas goi* — to, co u innych goi czas. [przypis redakcyjny]

[\[111\]](#)

*fortel* — podstęp. [przypis redakcyjny]

[\[112\]](#)

*wybija* — jak klin klinem. [przypis redakcyjny]

[\[113\]](#)

*z teje miary* — takimi samymi (czyli również nieszczęśliwymi). [przypis redakcyjny]

[114]

*człowiek z baczeniem* — człowiek myślący, rozumny. [przypis redakcyjny]

[115]

*wściąga* — zatrzymuje. [przypis redakcyjny]

[116]

*na oboję fortunę* — zarówno na szczęście, jak i na nieszczęście, na dobry i na zły los. [przypis redakcyjny]

[117]

*Ludzkie przygody ludzkie noś* — Ludzkie przygody (doświadczenia) znoś po ludzku; cytat z *Tusculanae disputationes* Cyserona (łac. *humana humane ferenda*). [przypis redakcyjny]

[118]

*jeden jest Pan smutku i nagrody* — to z kolei aluzja do miejsc Biblii (księgi Estery, Barucha, Hioba w Starym Testamencie). [przypis redakcyjny]

[119]

*Tu zniknęła. Jam sie też ocknął* — podobnie kończy się *Sen Scypiona* (*Somnium Scipionis*) Cyserona: *Ille discessit; ego somno solutus sum* (łac.). [przypis redakcyjny]

[120]

*aczciem* (starop.) — chociaż jestem. [przypis redakcyjny]

[121]

*prawie\** — prawdziwie, naprawdę. [przypis redakcyjny]

Źródło: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/treny-tren-xix-albo-sen.html>

## 2. Informacje na temat utworu.

### Sytuacja liryczna

Pogrążony w smutku po śmierci córki ojciec-poeta opowiada o śnie, który nawiedził go pewnej nocy tuż przed świtem. Ukazała mu się nieżyjąca już od dawna matka z małą Urszulką na ręku. Jej obszerną przemowę skierowaną do syna, wypełniającą niemal cały utwór, podmiot mówiący przytacza wprost. Słowa matki podsumowują problematykę całego cyklu trenów.

### Kompozycja i styl

Ostatni tren, znacznie dłuższy od pozostałych utworów (liczy aż 158 wersów), ma budowę trójdzielną. Długa wypowiedź babki Urszulki stanowi zasadniczą, środkową część wiersza. Poprzedza ją opowiadanie Kochanowskiego o tym, jak zapadł w sen, zamyka zaś dwuwiersz

informujący, że się przebudził. Słowa swojej matki poeta przytacza dosłownie, więc zostały one ujęte w cudzysłów. *Tren XIX* ma budowę ciągłą (stychiczną), jest napisany regularnym wierszem sylabicznym, trzynastozgłoskowym, o parzystym (sąsiadującym) układzie rymów, wyłącznie żeńskich.

Celem matczynej przemowy jest ukojenie bólu syna, pocieszenie go i przywrócenie mu spokoju wewnętrznego. Jej wypowiedź zawiera liczne chwytów stylistycznych, które służą wzmocnieniu przytaczanych argumentów:

- porównania: „Dziewka twoja [...] w swoich rzeczach sobie tak poczęta, / Jako gdy kto, na morze nowo się puściwszy, / A tam niebezpieczeństwo wielkie obaczywszy, / Woli nazad do brzegu”;
- zdania wykrzyknikowe: „Teraz, mistrzu, sam się lecz!”;
- pytania retoryczne: „Czegóż płaczesz, prze Boga?”;
- paradoksy: „O biedne i płone / Rozkoszy wasze, które tak są usadzone, / Że w nich więcej frasunków i żałości więcej”;
- wyliczenia: „Od pracy, od frasunków, od łez, od żałości”;
- antytezy: „Nie od rozkoszyć poszła; poszłać od trudności”;
- powtórzenia: „Tu troski nie panują, tu pracy nie znają, / Tu nieszczęście, tu miejsca przygody nie mają, / Tu choroby nie najdzie, tu nie masz starości”;
- personifikacje: „Czas doktor każdemu”, „A czas co ma za fortel? Dawniejsze świeżymi / Przypadkami wybija”;
- epitety: „łzy gorzkie”;
- animizacje: „Sen leniwy obłąpił [mnie] skrzydły czarnawymi”;
- przenośnie: „żyjęm wiek nieprzeżyty” (czyli ‘żyjemy wiecznie’);
- zdrobnienia: „gizłeczko”, „włoski”, „Orszuleczka”.

Te bogate środki artystyczne Kochanowski wykorzystał z umiarem, zachowując w wierszu idealną równowagę między emocjami, poetycką wyobraźnią i przesłaniem intelektualnym.

### **Najważniejsze problemy**

Ostatni *tren* jest podsumowaniem całego cyklu. Poeta przywołuje w nim wcześniejsze motywy, rozstrzyga wątpliwości, które dręczyły go w poprzednich utworach. Opis Urszulki spoczywającej na rękach babci nawiązuje wyraźnie do *Trenu VII* („Gizłeczko białe na niej”) i *Trenu VIII* („oczy ku śmiechu skłonię”), zaś pierwsza część wypowiedzi matki jest komentarzem do rozterek podmiotu mówiącego z *Trenu X*. Okazuje się, że córka poety pod postacią aniołka przebywa w chrześcijańskim niebie, modli się za rodziców i czeka na nich, a zatem dusze naprawdę są nieśmiertelne. Śmierć, czas i zmienna Fortuna nie mają już nad nią

władzy, ziemskie ciało przestało być przeszkodą w bezpośrednim oglądaniu Boga. Spokój i wiekuiste szczęście, którymi cieszy się w Królestwie Niebieskim, kontrastują z pełną troską, niepewnością i udręki egzystencją ziemską. Życie Urszulki trwało bardzo krótko, dzięki temu jednak uniknęła kaprysów Fortuny, nieszczęść i chorób. Także małżeństwo – w *Trenie VII* przedstawione przez poetę jako doświadczenie, które tak niesprawiedliwie odebrano córce – w *Trenie XIX* zostało ukazane z gorszej strony. Dzięki temu, że odeszła w dzieciństwie, dziewczynka uniknęła trosk materialnych, znoszenia humorów męża, oplakiwania zmarłych przedwcześnie dzieci.

Pierwsza część wypowiedzi matki jest poświęcona głównie pocieszeniu syna, druga zaś – odbudowie jego renesansowego światopoglądu, napomnieniu, że równowagę wewnętrzną może odzyskać, jedynie godząc się z wyrokami boskimi. Kobieta przekonuje go, że zaufanie Bogu przynosi spokój i nadzieję. Podobnie jak akceptacja zmienności i niepewności ludzkiego losu. Mądrość i stoicki dystans do spraw doczesnego świata cechują ludzi wykształconych. Powinni oni wiedzieć, że nie ma sensu walczyć z „przyrodzeniem”, czyli naturą człowieka i jego przeznaczeniem. Rozum leczy rany, które u „inszych” (niewykształconych) i tak, wcześniej czy później, zablizni czas, bo taka jest kolej rzeczy. Wskazówki dla syna matka podsumowuje napomnieniem: „ludzkie przygody / Ludzkie noś; jeden jest Pan smutku i nagrody”. Nawiązuje ono do tradycji antycznej, słynnej sentencji Cyncerona: *humana humane ferenda* [‘ludzki los znoś po ludzku’] – i do Biblii (Księga Barucha 4, 29 i Księga Estery 16, 21). Jego sens jest oczywisty: człowiek powinien znosić swój los z godnością, ufając Bogu, którego wyroki są niezbadane.

Źródło: <https://www.terazmatura.pl/strefa-ucznia/jezyk-polski/lektury/jan-kochanowski-treny>

### 3. Ćwiczenia.

a) Kto ukazuje się podmiotowi lirycznemu we śnie?

.....

b) Uzupełnij luki w tekście:

*Tren XIX* ma budowę ....., jest napisany regularnym wierszem ....., trzynastozgłoskowym, o ..... układzie rymów, wyłącznie żeńskich.

c) Co jest celem matczynej przemowy?

.....  
.....

.....  
.....  
d) Jakie środki stylistyczne, wzmacniające przesłanie matki, dają się zauważyć w *Trenie XIX*?  
Uzupełnij tabelę.

Środek stylistyczny	Przykład z tekstu

e) Czemu poświęcona jest pierwsza, a czemu druga część wypowiedzi matki?



.....  
.....  
.....  
.....

e) Do czego nawiązuje wskazówka matki zawarta na końcu utworu: „ludzkie przygody / Ludzkie noś; jeden jest Pan smutku i nagrody”?

.....  
.....  
.....  
.....  
.....  
.....